

Rezumatul tezei de doctorat

Dezvoltarea Universității din Cluj și a bazei sale documentare din biblioteci

(1872-1940)

Cuvinte cheie: Istoria culturii, Universitatea din Cluj, Biblioteca Centrală Universitară din Cluj, evoluția istorică a bibliotecilor, personalități culturale

Obiectivul principal al cercetării l-a constituit reliefarea aspectelor fundamentale ale înființării și dezvoltării Bibliotecii Universității în perioada respectivă și implicit a Universității. Având în vedere că aceste două instituții au fost create concomitent, este firesc ca și tratarea evoluției acestora să fie prezentată în strânsă interdependență, precum și în corelare cu istoricul Societății Muzeului Ardelean a cărei colecții au stat la baza înființării Bibliotecii Universitare.

În realizarea proiectului până în prezent am urmărit parcurgerea a mai multor căi de cercetare. În primul rând m-am axat pe identificarea și parcurgerea literaturii de specialitate din domeniu, atât cea referitoare la universitate cât și cea cu privire la Societatea Muzeului Ardelean. În al doilea rând am accentuat studierea Arhivei Bibliotecii Centrale Universitare, având în vedere faptul că aceasta a fost mai puțin cercetată până în prezent, descoperind pe parcurs o serie de documente inedite deosebit de prețioase. În context am identificat și analizat documente create în perioada respectivă – corespondență, statistici, rapoarte adresate ministerului de resort, proiecte de dezvoltare a bibliotecii, inventare, registre de intrări, dări de seamă, circulare, memorii ect. Informații referitoare la cititori am identificat în cadrul Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii – registre de împrumuturi, evidențe ale cititorilor, liste cu publicațiile donate în perioada cercetată. De asemenea am studiat fondul Bibliotecii Universitare existent în cadrul Direcției Județene Cluj a Arhivelor Naționale, care conține documente referitoare la construcția actualii clădiri a Bibliotecii (corespondența conducerii instituției cu diferiți furnizori de materiale, cereri-oferte etc.). Referitor la sursele statistice, se găsesc din belșug, din păcate nu sunt întodeauna foarte relevante, deoarece de multe ori au repetate mai mulți

ani aceași date statistice, în special în secolul 19 și începutul secolului 20, dar și mai târziu. Alteori datele au fost mult exagerate. Pe lângă documentele oficiale am consultat și mai multe documente cu caracter personal, de ex. Fondurile personale ale unor foști bibliotecari, documente care completează în mod fericit imaginea Bibliotecii așa cum apare ea în actele oficiale. Astfel am consultat mai multe lucrări de memorialistică rămase în manuscris. Desigur autorii scrierilor respective au tendința să exagereze propriul rol în propășirea instituției și să minimalizeze contribuția colegilor lor, au fost multe orgolii, multe bisericuțe în cadrul instituției, care se oglindesc și în scrierile respective, totuși reprezintă niște surse interesante, care oferă niște perspective unice asupra vieții de zi cu zi în cadrul Bibliotecii clujene. În consecință am consultat autobiografia istoricului Andrei Veress, depozitată la Colecția de Manuscrise al Bibliotecii Academiei Maghiare, respectiv memoriile unui fost director al Bibliotecii, filologul Gyalui Farkas, care se găsesc la Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal. În același timp am consultat și o parte din corespondența unor foști directori, care se păstrează la Biblioteca Națională al Ungariei, dar și la Biblioteca Academiei Maghiare.

În baza acestor surse avute la dispoziție am demarat întocmirea lucrării, prezentând în contextul general de înființare a Universității și înființarea bibliotecii sale. După prezentarea împrejurărilor concrete care au dus la crearea acestei instituții am trecut la prezentare contextului general de înființare a bibliotecii sale. Cu toate greutățile inerente începutului s-a reușit punerea bazelor instituției, care apoi în deceniile următoare a devenit o sursă tot mai importantă pentru cei care au apelat la serviciile sale. Pentru a răspunde solicitărilor tot mai accentuate biblioteca și-a propus încă de la începuturi să satisfacă toate acestea prin sporirea colecțiilor sale, prin diversificarea acestora, implementarea unor metode noi de prelucrare a publicațiilor. În context biblioteca a oglindit și transformările intervenite în viața unversității, impactul acesteia din urmă având efect imediat și asupra activității instituției. Schimbări cantitative și calitative palpabile se constată în viața celor două instituții în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea când condițiile sociale, economice și culturale favorizează în mare măsură acest lucru. Astfel modernizarea învățământului superior atrage după sine o utilizare mai susținută și a colecțiilor bibliotecii, ceea ce determină biblioteca să-și completeze fondul cu cele mai

noi publicații de specialitate atât autohtone cât și străine. Prin urmare biblioteca reușește să se integreze cu pași mici dar siguri în contextul european al circulației ideilor, proces ce se reflectă cu pregnanță și în conținutul colecțiilor achiziționate în perioada respectivă.

În cadrul cercetării am încercat să prezint evoluția instituției, momentele de cotitură petrecute în viața bibliotecii –construirea sediului actual, evenimentele petrecute în timpul primului război mondial, construirea unor noi săli de lectură în anii 30, dar m-am ocupat și de unele personalități care au activat în cadrul Bibliotecii Universitare – de exemplu bibliograful Szabó Károly, istoricul Andrei Veress, care a lucrat la Bibliotecă la începutul secolului 20, David Prodan, care a fost adus la Bibliotecă de la Arhivele Statului, în pofida opoziției lui Ștefan Meteș, care ar fi dorit să-l păstreze la Arhivă. Printre personalitățile respective se numără și Ion Mușlea, care mai mulți ani a ocupat funcția de director al Bibliotecii Universitare, Victor Chereșteșiu, care dealtfel a fost primul angajat de naționalitate română al instituției, fiind angajat în iulie 1919. Această parte al cercetării mi-a plăcut cel mai mult, mi s-a părut cel mai interesant. Având în vedere că au lucrat atâtea personalități în cadrul Bibliotecii, și orgoliile erau pe măsură, din acest motiv au fost și conflicte între ei. Un alt aspect deosebit de interesant, dar destul de greu de analizat îl reprezintă utilizarea Bibliotecii de către profesorii universitari și de studenții clujeni, care probabil va reprezenta următoarea etapă al cercetării mele referitoare la istoria Bibliotecii Universitare din Cluj.

O valoare deosebită îl au procesele verbale ale Comisiunii Bibliotecii Universitare, organizată de către profesorul Emil Racoviță în anul 1921. Comisiunea era de fapt forul superior al instituției, era prezidat de prorectorul Universității, iar fiecare facultate a delegat câte un reprezentat în comisia respectivă. La începutul anilor 1920 în cadrul Comisiunii un rol important l-a avut Alexandru Lapedatu, și Sextil Pușcariu. Dealtfel Lapedatu și după ce a devenit ministru a ajutat mult biblioteca, a obținut posturi și creșteri de buget pentru instituție. Ulterior rolul lor a fost preluat de către Emil Racoviță, care în perioada interbelică a avut un rol fundamental în dezvoltarea Bibliotecii Universitare – de exemplu toate deciziile majore au fost luate numai după ce directorul s-a consultat cu profesorul Racoviță. În procesele verbale respective se pot urmări numeroasele inițiative pe care le-au avut profesorii universitari în perioada interbelică și care vizau îmbunătățirea serviciilor oferite de către Bibliotecă, dar și unele conflicte care

s-au născut între Universitate și Bibliotecă. În plus se poate urmări întregul proces decizional care se desfășura în cadrul Bibliotecii Universitare, dar și cum reprezentau interesele Bibliotecii la Rectorat, precum și la Ministerul Instrucțiunii Publice, cum erau abordați profesorii care aveau relații la București sau în cadrul diferitelor partide ca să ajute instituția.

Pe lângă documentele oficiale am consultat și mai multe documente cu caracter personal, de ex. Fondurile personale ale unor foști bibliotecari, documente care completează în mod fericit imaginea Bibliotecii așa cum apare ea în actele oficiale. Astfel am consultat mai multe lucrări de memorialistică rămase în manuscris. Desigur autorii scrierilor respective au tendința să exagereze propriul rol în propășirea instituției și să minimalizeze contribuția colegilor lor, au fost multe orgolii, multe bisericuțe în cadrul instituției, care se oglindesc și în scrierile respective, totuși reprezintă niște surse interesante, care oferă niște perspective unice asupra vieții de zi cu zi în cadrul instituției clujene. În consecință am consultat autobiografia istoricului Andrei Veress, depozitată la Colecția de Manuscrise al Bibliotecii Academiei Maghiare, respectiv memoriile unui fost director adjunct al Bibliotecii, filologul Gyalui Farkas, care se găsesc la Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal. În același timp am consultat și o parte din corespondența unor foști directori, care se păstrează la Biblioteca Națională al Ungariei, dar și la Biblioteca Academiei Maghiare.

În cadrul lucrării am încercat să prezint evoluția instituției, momentele de cotitură petrecute în viața bibliotecii – de exemplu construirea sediului actual, evenimentele petrecute în timpul primului război mondial, construirea unor noi săli de lectură în anii 30, dar m-am ocupat și de unele personalități care au activat în cadrul Bibliotecii Universitare – de exemplu bibliograful Szabó Károly, istoricul Andrei Veress, care a lucrat la Bibliotecă la începutul secolului 20, David Prodan, care a fost adus la Bibliotecă de la Arhivele Statului, în pofida opoziției lui Ștefan Meteș, care ar fi dorit să-l păstreze la Arhivă. Printre personalitățile respective se numără și Ion Mușlea, care mai mulți ani a ocupat funcția de director al Bibliotecii Universitare, Victor Cheresteșiu, care dealtfel a fost primul angajat de naționalitate română al instituției, fiind angajat în iulie 1919. Cheresteșiu a avut un parcurs interesant în cadrul Bibliotecii, la începutul anilor 20 a participat la reorganizarea instituției, în 1924 a plecat de la Bibliotecă, a încercat să

revină în 1932, însă fără succes. Pe lângă ei au activat și filologii Olimpiu Boitoș ori Sabin Mureșan. Această parte, mi-a plăcut cel mai mult, mi s-a părut cel mai interesant. Având în vedere că au lucrat atâtea personalități în cadrul Bibliotecii, și orgoliile erau pe măsură, din acest motiv au fost și conflicte între ei. Un alt aspect deosebit de interesant, dar destul de greu de analizat îl reprezintă utilizarea Bibliotecii de către profesorii universitari și de studenții clujeni. Cu toate greutățile inerente începutului, s-a reușit punerea bazelor instituției, care apoi în deceniile următoare a devenit o sursă tot mai importantă pentru cei care au apelat la serviciile sale și a reprezentat principala poartă prin care intra informația științifică modernă în mediul academic clujean. Pentru a răspunde solicitărilor tot mai accentuate biblioteca și-a propus încă de la începuturi să satisfacă nevoile informaționale prin sporirea colecțiilor sale, prin diversificarea acestora, precum și prin implementarea unor metode noi de prelucrare a publicațiilor. În paralel cu toate aceste eforturi se constată și o sporire semnificativă a numărului de cititori, de împrumutători. În context biblioteca a oglindit transformările intervenite în viața universității, impactul acesteia din urmă având efect imediat și asupra activității instituției.

În primele decenii ale secolului XX biblioteca cunoaște o nouă etapă de dezvoltare. Directorul bibliotecii, istoricul literar Erdélyi Pál a inițiat nemumărate înnoiri. Atât creșterea numărului studenților, cât și sporirea pieței editoriale au impus necesitatea extinderii spațiilor de lectură și depozitare. Drept pentru care s-a inițiat construcția noului sediu al bibliotecii în conformitate cu cele mai moderne norme din domeniu, acțiune finalizată în anii 1906-1907. Impunătorul palat al instituției a reprezentat apoi o sursă de inspirație pentru mai multe biblioteci din Ungaria precum și din alte țări europene. Prin noul edificiu biblioteca pășește într-o nouă etapă de dezvoltare din toate punctele de vedere, noile spații permițând diversificarea și reorganizarea completă a întregii activități bibliotecărești. În consecință sporește în mod spectaculos și fondul de publicații. Grație eforturilor directorului Biblioteca Universitară a devenit cea mai modernă bibliotecă din Transilvania.

Primul război mondial a avut efecte dramatice și asupra activității Bibliotecii Universitare: încorporarea mai multor bibliotecari, restrângerea activității, scăderea numărului de cititori, suspendarea activității de completare a colecțiilor. După războiul mondial urmează o nouă etapă în viața bibliotecii. Atunci noul director, Eugen Barbul a

continuat modernizarea instituției pe mai multe planuri - implementarea multor metode și procedee noi de lucru, utilizarea mai judicioasă a spațiului de depozitare etc. În context menționăm inaugurarea Bibliotecii Populare (1921), destinată elevilor, ucenicilor și muncitorilor din Cluj. În 1929, cu ocazia sărbătoririi a 10 ani de la înființarea Universității Ferdinand I, Barbul a inițiat construirea a patru săli de lectură (o sală de lectură pentru cititorii extra-universitari, o sală pentru consultarea ziarelor, o a treia pentru studenții care vor veni cu cartea proprie la bibliotecă, precum și o sală a revistelor străine), în 1931 sălile respective fiind deja ridicate în roșu, însă datorită efectelor crizei economice au fost finalizate abia în anul 1934. După pensionarea lui Eugen Barbul (1935), director a devenit Ion Mușlea, fondatorul Arhivei de Folclor din Cluj, care a continuat modernizarea instituției.

În concluzia celor studiate și prezentate se poate afirma cu toată convingerea că Biblioteca Universitară în răstimpul istoric de aproape șapte decenii – ce a constituit obiectul cercetării de față – a reprezentat o instituție științifică și culturală de prim rang atât pentru Transilvania dar și pentru o bună parte a Europei. Este un tezaur al științei transilvănene dar și a celei europene, un izvor inepuizabil de îmbogățire spirituală, o creație magnifică a spiritului uman, ce trebuie în continuare îmbogățită, cercetată și studiată cu tot respectul și considerația față de cei care au creat-o, au dezvoltat-o, au susținut-o și au pus-o la dispoziția generațiilor actuale și viitoare.

CUPRINS

I. Introducere

I. Înființarea Universității Ferenc József din Cluj

II. Biblioteca Universității și primul ei director, Szabó Károly (1872-1890)

III. Dezvoltarea Bibliotecii în timpul directorului Ferenczi Zoltán (1891-1899)

IV. Biblioteca Universitară la începutul secolului XX

a) Construcția palatului Bibliotecii

b) Biblioteca Universitară în anii Primului Război Mondial

V. Evoluția Bibliotecii Universitare în perioada interbelică

a) Eugen Barbul și modernizarea Bibliotecii Universitare

b) Ion Mușlea și consolidarea instituției

c) Biblioteca Populară între 1921-1940

VI. Concluzii

VII. Bibliografie

VIII. Anexe

BIBLIOGRAFIE

Izvoare arhivistice

1. Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga, Cluj-Napoca
Fond Arhiva Bibliotecii Centrale Universitare 1874-1940.
2. Direcția Județeană al Arhivelor Naționale Cluj,
Fond Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, 1906-1908.
3. Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj-Napoca
Fond personal Gyalui Farkas
4. Biblioteca Universității Eötvös Loránd din Budapesta, Colecția de manuscrise,
G 518 Nyireő József: *Erdélyi Pál és az erdélyi magyarság nagy könyvtára*
G 512, Idem: *Erdélyi Pál, a legnagyobb magyar könyvtáros.*
5. Biblioteca Academiei Maghiare de Științe, Colecția de manuscrise
Fond personal Veress Endre

Fond personal Ferenczi Zoltán 1896-1910
6. Biblioteca Națională a Ungariei, Colecția de corespondență
Corespondența lui Erdélyi Pál 1901-1917

Periodice

1. *Acta Reg(iae) Scient(iarum) Universitatis Claudipolitanae Francisco-Josephinae. Beszédek.* 1872-1918.

2. *A kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Almanachja* 1872-1918.
3. *A kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Tanrendje* 1872-1918.
4. *Anuarul Universităţii din Cluj*, 1920-1940.

Monografii

1. Gheorghe Vais, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj 1906-1907*, Cluj-Napoca, 2006.
2. *Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története*, Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet, 1941.
3. György Lajos, *A Benigni-könyvtár*, Kolozsvár, 1942.
4. Idem, *Az erdélyi könyvtárügy és a kolozsvári egyetemi könyvtár*, Kolozsvár, 1943.
5. Gaal György, *Egyetem a Farkas-utcában*, Kolozsvár, Erdélyi Magyar Műszaki Társaság, 2001.
6. Ferenczi Zoltán, *A könyvtártan alapvonalai*, Budapest, 1903.
7. *A kolozsvári M. Kir. Egyetemi Könyvtár szak-czímjegyzéke*, Kolozsvár, 1892-1902.
8. Gyalui Farkas, *Külföldi könyvtárakról*, I, Kolozsvár, 1900.3
9. Idem, *A könyvtári tudományok célja és feladata Magyarországon*, Kolozsvár, 1904.
10. Vasile Puşcaş, *Universitate, societate, modernizare*, Cluj-Napoca, Eikon, 2003.
11. Márki Sándor: *A M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem története 1872-1922*. Szeged, 1922.
12. *Százhuszonöt éve nyílt meg a kolozsvári tudományegyetem. Emlékkönyv I-II*. Piliscsaba, 1997.
13. *Emlékkönyv. A kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem és különösen ennek orvosi és természettudományi intézetei*, Budapest, 1903.

14. Maizner János: *A kolozsvári Orvos-sebészi tanintézet történeti vázlata 1775-1872*. Kolozsvár, 1890.
15. Engel Rudolf: *A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Belgyógyászati klinikájának és tanszékének története 1872-1930*. Szeged, 1931.
16. *Emlékkönyv. A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem (1872-1944) létesítésének 125. évfordulója alkalmából*, [Szerkesztette: Katona Szabó István.] Budapest, 1997.
17. *125 éves a kolozsvári egyetem*. A Babes-Bolyai Tudományegyetem magyar tagozatán 1997. november 21-én tartott emlékülés előadásai. Szerkesztette: Cseke Péter és Hauer Melinda. Kolozsvár, 1999.
18. Somkuti Gabriella, *Az Országos Széchenyi Könyvtár története (1802-1918)*, Budapest, Országos Széchenyi Könyvtár, 2002.
19. Tóth András, Vértesy Miklós, *A Budapesti Egyetemi Könyvtár története*, Budapest, 1986.
20. Szegedi egyetemi almanach 1921-1970. Szeged, 1971.

Studii și articole

1. Gaal György: *A magyar egyetemi oktatás Erdélyben*. Erdélyi Múzeum 1997. 3-4. füzet, 360-369.
2. Idem, *A kolozsvári egyetem orvosi karának épületei és építkezései*. Orvostudományi Értesítő 71. köt. (1998) 273-279.
3. Kozma Dezső: *A magyar irodalom első előadói a kolozsvári egyetemen*. In: *Irodalom - korok fordulóján*. Kolozsvár, 1998. 67-73.
4. Stelian Mândruț, *Fondul Alexandru I. Lapedatu*, in *Biblioteca si invatamantul*, 6, 1983, 177-181
5. Idem: *Date privind activitatea bibliografică a istoricului Andrei Veress în baza unui fragment din corespondența cu Anton Valentiny, păstrată la B.C.U. din Cluj-Napoca*, in *Biblioteca și cercetarea*, 11, Cluj-Napoca, 1987, 195-207.
6. Idem: *Ioan Mușlea – începuturile bibliotecărești*, in *Biblioteca și cercetarea*, 15, Cluj-Napoca , 1991, 115-124.

7. Idem: *Anton Valentiny și Biblioteca universitară clujeană 1902-1942*, in *Biblioteca și cercetarea*, 14, Cluj-Napoca , 1990, 156-170.
8. Idem: *Considerații privind relațiile internaționale interbelice ale Universității din Cluj*, A.I.I.N.C., 1996, 382-388.
9. Idem: *Virgil Vătășianu și Biblioteca Universității din Cluj*, in *Hermetica Bibliothecaria*, 3, 297-315.
10. Idem: *Fondul Personal Axente Banciu*, in *Biblioteca și învățământul*, 8, Cluj-Napoca 1984, 358-363.
11. Rusu, Andrei Adrian: *Donația de cărți Iulian Marțian*, in *Biblioteca și învățământul*, 4, Cluj-Napoca , 1979, 215-221.
12. Vaida, Cornelia : *Ioachim Crăciun – un avagardist al bibliologiei românești*, *Biblioteca și învățământul*, 3, 1977, 163-173.
13. Idem : *Școala bibliologică clujeană*, *Biblioteca și învățământul*, 3/1977, 173-184.